

Toulouse-Lautrec als antwoord op Vincent van Gogh

Het oeuvre van Lautrec (1864-1901) is te boeiend om zich door de commercie af te laten schrikken. We moeten bovendien niet vergeten dat Lautrec zelf leefde van reclame. Dat duizenden mensen een museum verlaten met een plastic draagtas waar een vuistdikke catalogus van Lautrec doorheen schijnt, zou hem ongetwijfeld met trots vervuld hebben en tegelijkertijd de inspiratie geven een schilderij te maken waarop de bezoekers belachelijk staan afgebeeld.

Want karikuraal aangelegd was Lautrec zeker. Daar had hij ook alle aanleiding toe. En dan kon hij nog niet eens weten dat geen enkel museum na zijn dood zijn nalatenschap gratis en voor niets van zijn moeder wilde aannemen. Gelukkig was er zijn vriend Maurice Joyant die zich onmiddellijk na Lautrecs dood ontfermde over de 'Lautreciana' en een initieus bibliografie samenstelde, die als basis diende voor de latere wereldroem.

In 1953 kwam de beroemd geworden film 'Moulin Rouge' uit, gebaseerd op een halfgefantaseerde romantische biografie. John Huston in de rol van Lautrec speelde zo overtuigend dat het imago van de 'peintre maudit' gevestigd werd. Dat beeld klopt niet, want Lautrec exposeerde tijdens zijn leven in Londen, kende Oscar Wilde en schreef ironische kunstcritieken in de krant.

Wel zag hij zich geconfronteerd met een mismaakt lichaam, zijn korte lijf en benen maakten hem

Het Holland-syndroom, zoals Le Monde de commerciële uitbuiting rondom de Vincent van Gogh-tentoonstelling noemde, heeft geleerd dat veel bezoekers graag 'produits dérivés' kopen: buttons, T-shirts, petjes en riemen. Het grootste syndroom voor de Fransen was echter de ontdekking dat Van Gogh geen Fransman was en daar moest iets tegenovergesteld worden. Het Van Gogh-museum in Amsterdam bouwde een grote tent waar de Van Gogh-souvenirs verkocht konden worden, dus dat heeft het Grand Palais in Parijs ook maar gedaan om de monstertentoonstelling Henri Toulouse-Lautrec onder de aandacht te brengen.

Leemander Courant

27-3-'92

bijna een lilliputter. Lautrec kwam uit een aristocratisch geslacht waar de angst om bezit en goede naam te verliezen werd gecompenseerd door iets te veel binnen de familie te trouwen. En zoals zo vaak waren ontoonbare kinderen daar het gevolg van.

Het oude geld van landbezitters is terug te zien op de eerste schilderijen van Lautrec. Hij was duidelijk in de positie om houthakkers, boeren, kamermeisjes en ander personeel te vragen voor hem te poseren. Vooruitlopend op zijn Parijse periode waren dames meestal binnen gesitueerd en heren buiten, dat mannen nogal eens

poseerden bij een open deur zal geen toeval zijn.

Lautrec heeft zijn naam gevestigd met het lithograferen en schilderen van de wereldse vrouwen in Parijs. En het is inderdaad zo dat prostituées daar bij horen, maar zij vormen een minderheid. Om te begrijpen waar de vrouwen die hij schilderde voor stonden, moeten we de sociale omstandigheden van die tijd begrijpen.

Parijs was een stad met veel rijken maar met nog veel meer arme sloebers. Lautrec vestigde zich in de wijk Montmartre, toen nog een landelijk deel van de stad. Aan het einde van de negentiende eeuw verdubbelde het gemiddelde inkomen van de Fransman, zijn uitgaven voor amusement verdrievoudigden zich. Circus, film, theater, cabaret, ballet, muziek, het nam allemaal een hoge vlucht. Montmartre werd een smeltkroes van proletariërs, intellectuelen en artistiekelingen.

Als we Lautrecs schilderijen satirisch noemen dan heeft dat adjectief uitdrukkelijk ook betrekking op de burgerman die

De Moulin Rouge inspireerde Toulouse-Lautrec tot vele tafereelen. 'Dressage du Nouvelles', (1889 - 1890)

zich kwam amuseren in Montmartre. Lautrec is als een Cyrano de Bergerac die het contact onderhield tussen Montmartre en de rest van Parijs. Zijn 'Etude pour Flirt' gaf aan de burgerij informatie over hoe je contact moest leggen met een arbeidersmeisje, althans dat dachten degenen die niet in de gaten hadden dat dit een ironisch schilderij was.

Lautrec schilderde de weelderig uitgedoste meisjes vaak in het bijzijn van een bechelijk heerschap, keurig in het pak, maar de ogen begerig op het willig vlees gericht. Let wel, het is maar een van Lautrecs kanten. Als we een centraal thema in zijn werk zouden moeten benoemen, is dat het getoonde respect voor vrouwen dat ze te weinig van hun omgeving kregen. Maar van de andere kant zou Lautrec eens tegen een vriend gezegd hebben: „Het lichaam van een vrouw... een mooi vrouwenlichaam, zie je... dat is niet voor de liefde gemaakt... het is te gaaf; niet? Om de liefde te bedrijven... maakt het lichaam niet zoveel uit.”

Dat dubbelhartige paste in die tijd. Emile Zola had met zijn naturalistische romans aandacht voor de schaduwkant van het proletarisch bestaan gevraagd. Hem werd verweten dat hij het gedetailleerd weergeven van arme meisjes die in lichte zeden vervielen met iets te veel plezier bechreef. Een dergelijk verwijt trof ook enkele Nederlandse schrijvers uit die tijd, die in

het Grand Palais, is het opvallend rustig. En nog merkwaardiger is dat de gravures en affiches die in beide musea zijn te zien, in het Grand Palais voor langdurige opstoppingen zorgen. Ik was niet in Parijs om het publiek te beoordelen, maar het is toch vreemd dat de afbeeldingen die in miljoenen-voud zijn aangemaakt en dus overbekend zijn meer belangstelling trekken dan de unieke schilderijen.

De honderden affiches die Lautrec in opdracht van de theaterwereld maakte, hadden weinig met de volksmeisjes te maken. Jane Avril en Yvette Guilbert die hij zo vaak heeft afgebeeld waren indertijd beroemde theaterartiesten. In de Bibliothèque Nationale is veel aandacht aan deze gelithografeerde posters besteed, omdat Lautrec een van de eersten was die in meerdere kleuren drukte.

Dan zijn er nog de schilderijen waarop Miss Loïe-Fuller 'kleuren danst'. Zij was een Amerikaanse die in de Folies Bergères in 1892 voor het eerst onder elektrisch licht danste. Zij maakte direct gebruik van deze nieuwigheid door truceffecten in haar show te gebruiken zodat haar wijde gewaad doorlopend van kleur leek te veranderen. Lautrec voelde zich door dit spektakel uitgedaagd om ook iets experimenteels te doen en spetterde van een afstand verf op het doek zodat een uiterst lichte toets ontstaat die de indruk wekt dat het schilderij in beweging komt en steeds een andere kleur aanneemt.

Ondertussen bleef hij zijn vriendschappen met de meisjes in de 'gesloten huizen' onderhouden. Dat gaf hem de gelegenheid hen te observeren en te schilderen. Ze kleden zich aan en uit zonder de verleidelijke blik

die ze daarbij met hun klanten in acht nemen. Ze bezoeken een arts om zich op venerische ziektes te laten controleren. Ze staan er treurig voor zich uit te kijken, hun rok omhoog getild totdat de dokter even wil kijken.

Het zijn geen moralistische schilderijen maar ze laten wel de andere kant van het 'vrolijke' volkse leven zien. Deze vrouwen zongen niet zoals Miss May Belfort even verderop in het theater: „I've got a little cat, I'm very fond of that.” Zij waren hoogstens inspiratiebron voor dergelijke dubbelzinnige teksten.

Er is veel gespeculeerd over Lautrecs motieven om dit bonte leven vast te leggen. Kon hij geen vrouw krijgen? Had hij een vaderlijk mededogen met de arbeidersklasse? En welke seksuele fantasieën lagen ten grondslag aan zijn niet aflatende interesse voor lesbiennes? De kracht van Lautrec is dat zijn werk niet eenduidig is te interpreteren. Hij stierf op 37-jarige leeftijd, uitgeleed door alcohol en ziekte. Niet alles in 'Moulin Rouge' was geromantiseerd.

HANS RENDERS

Toulouse-Lautrec, Galeries Nationales du Grand Palais, Parijs tot 1 juni. Op maandag, donderdagmiddag en zondagmiddag zonder reservering toegankelijk. Andere dagen reserveren onder nummer 09-33.148.04.38.86. Dinsdags gesloten. Entree FF 50. Catalogus, gebonden en in full colour, 560 blz., FF 350.

Bibliothèque Nationale, 52 Rue de Richelieu, alle dagen zonder reservering open, tot 1 juni. Entree FF 30.

Revue-affiche, 1895

Olieverf op karton